

Cs. SZABÓ LÁSZLÓ
(1905)

Karácsonyi Oroszlánok

– TörténiK Kolozsvárott, 1913-ban –

Jégpálya ma nyitva.

A csemegebolt mellett lógott a pajzs alakú tábla, közepén egy résbe tolható, cserélhető betűkkel. Óriási hőmérő volt az oldalához srófolva, egy zászlócska is megerősítette a jó hírt a tábla tetején. Ha olvadt, levették, már messziről látszott, hogy aznap: gyásznapi van, elmarad a korcsolyázás.

Dániel egy ideje nyújtózás nélkül elérte a kilincset. Benyitott a boltba.

Hutter bácsi füles sapkában őrizte a kasszát.

– No, fiatalúr, milyen a hideg ma?

– Tizenkét fok Celziusz.

– Huhú! akkor lefagy a papok szamarának a füle.

Máskor is ezt mondja, ha kisebb a hideg, akkor is. Mihelyt fagy. Mutter bácsi vicces.

Mi dolga lehet a papok szamarának? Kocog velük a hátán? Moslékot hord az óvári barátoktól? Ő sohase látta még azt az állatot. Nincs is, a nagyok mindig nagyokat mondanak. Olyat, ami nincs.

A segéd áthajolt a pulton. Rövid pofaszakálla s hegyes bajusza volt, mintha a sarki borbély cégtáblájáról ugrott volna le.

- Ügyes az úrfi. Tudja, hogy van Celziusz s van Reomür.

– Kérek kettőért élesztőt, kettőért köménymagot, négyért kenyérlisztet.

Kettő az övé maradt a tíz krajcárból, nagymama mindig neki adta. Zsuzsa, a györgyfalvi lány már készítette otthon a teknőt a dagasztáshoz.

Adagolt, csomagolt a segéd.

– Ma is megyünk korcsolyázni, a szenteste előtt? Bezzeg nehezebb a dolguk a szegény angyalkáknak! Röpülhetnek ide-oda, hátukon a karácsonyfákkal.

Sokat beszél a segéd. S úgy, mintha ő még egész kicsi volna.

– Kérek tízért mandulát, nyolcért rúd vaníliát, háromért szerecsendiót, kettőért fahéjat.

Ezekért csak ritkán küldték, ezek tortához valók.

Kint még egyszer megnézte a táblát s a hőmérőt. Nem mozdult a higany, de üvegtokja már csillogott a napon. Felmegy pár fokkal délutánig, olvadni akkor se fog. *Jégpálya ma nyitva*. Csilingeltek a szánok a Jókai utcában, egyik pokrócos embert vitt, a másik fűrészelni való fát. De volt egyen karácsonyfa is, gúzsba kötve.

Nagy tata már a kapuban állt. Nyitva a rövid bunda, nyúlt a mellényzsebébe a duplafedelű óráért, felpattintotta, hunyorított a bal szemével. így szokta, megnézi az órát indulás előtt. Máskor a Majális utcának fordul, a hegyen sétál reggel, pálcával, de a pálcá segítségével. Marokra fogja a közepén s csak lengeti a combjánál. Ma a főtérnek fordult s úgy tett, mintha nem látná az unokáját.

Megy karácsonyfáért a piacra. Ebéd után, amíg ő korcsolyázik a Sétatéren, három fia, a fiúk hazahozzák kocsin vagy szánon, amit kisse-

melt a rakásból s együtt földíszítik. Este azt mondják, hogy angyal hozta, csak ki kellett tární előtte az ablakot. Látod, meg is repedt az egyik üveg, odacsapott a szárnyával. Tavaly más is történt szentestén. Tele volt ezüstporral Elemér, a harmadik fiú válla. Hozzáért az angyal, mondták, mert útbán állt, nem tudta tőle letenni a fát. Egy szót se szólt a fiúhoz, csak arrébb intette, az ő ujjáról szóródott vállára az ezüstpor.

Higgye, ne higgye? A nagyok mesélnek. Díszítették a fát, talán úgy került Elemér vállára az ezüst. Az a segéd a fűszeresnél, az is gyanús, angyalokról beszél, amíg mér a staniclibe. Mintha látta volna őket boltnyitáskor. Rá kell hagyni a nagyokra.

Komolyan beszélni csak Kicsi Ferencz Doktorral lehet. A padláson lakik, egy gerendán, az udvarra néző ablaknál. Nem tud róla senki, óvatosan csak akkor könyököl ki, ha kettesben vannak. Ha őt küldik vízért a kútra, nyáron meg ha magában üldögél ebéd után a vadszőlő alatt, amíg szundít a ház. Ilyenkor Kicsi Ferencz Doktor kimerészkedik az ablakon át a háztetőre, lovaglólülésben körülkémele, látcsövezi a dombokat. Aztán lekiált: hé, emberek, a bástyára, a hídhoz, felvonni! Felekről jön a török.

Vele komolyan lehet beszélni.

Ebéd után karjára csatolta édesanyja a korcsolyát.

– Jó fiú leszel, fogadd meg.

Biccentett.

– Látod, mennyi a dolog a konyhán, ma nem mozdulhatok innen. Vigyázz a szánkókra, amikor átmész a megyeházánál, hajtanak, mint a veszett bolondok.

Házuktól a Linczeg utcáig gróf Volovszki Pál orosz nagyherceg trojkáján vágtatott. Mögöttük farkasok, egész falka, a szakállas kocsis a horkoló lovak közé csap, hányja a keresztet, mint a parasztok a Mes-

ter utcai oláh kis-templom előtt. De ő, meg a gróf nagyherceg nyugodtan ül, előveszi a pokróc alól a kétsövűt, piff! paff! puff! leterítnek egy tucatot, csak úgy karikáznak. Ági, akivel egy napon született, a Jeney-ház ablakából nézi bámulva, hogyan bánnak el a falkával.

A Linczeg utca sarkán leszállt a trojkáról, ön kitűnő puszkás, mondta a gróf nagyherceg meleg kézszorítással, legyen máskor is szerencsém. Onnan a Malomárokig a Szent Bernát-hágón kellett átkelnie, hófúvás-ban, lavinában, amely elsodorta az utasokat. Lámpás a kezében, prémes csuklya a fején, úgy indult mentésükre nagy bundás kutyákkal. Keress, Bari, keress! Keress, Bari, keress! a Linczeg utca közepén bukkantak az első áldozatra, a félkarú asztalos műhelyénél, mesterséges lélegzéssel magához térítették a havon. Belepte a pára a műhely ablakát, ma nem lehetett látni az üvegen át, hogy ujjak helyett vas-kampó van az asztalos bal kezén. Elvitte egy gőzfűrészt. Négy utast kapartak ki a kutyák a lavina alól, mire a kishídhöz ért. Egy már halott volt. De Ágit megmentették.

A Malomároktól a Sétatéren ment tovább a pályáig. Varjak panaszkodtak a kopasz fák fölött, köröztek, eltűntek, egyszer csak megint ott voltak, újra köröztek, megsokasodva. Magas a röptük, új hó jön. Nekik nincs ünnepük, olyan lesz az estjük, mint máskor, a többi napon, pedig tudják, hogy mi van ma, nincs madár, nincs fa, amely ne tudna Karácsonyról.

Felcsatolta a korcsolyát a melegedőben. Pityu a befagyott tó közepén várta, a pici fenyves szigetnél. Korcsolyástul felkúsztak jeges martjára, botladozva átkutatták a sötét lombalját, visszaereszkedtek a jégre, eszkimó nyelven ordítózva üzték egymást körbe-körbe. Pityu fulladt ki hamarább. Álltak a pálya szélén, a barátja közelebb hajolt:

– Neked is még mindig azt mondják, hogy angyal hozza a fát?

Összemosolyodtak. Alig volt korcsolyázó a jégen, ma délután nem is separtek. Pityu hazament, náluk korábban gyűjtanak fát, messze is lakott, a bakakaszárnyánál. A közösöké mellett.

ma nagytatáéknál, a szobájukban, látod, itt nincs hely, egymásnak is útjában vagyunk.

Vitte magával a forró csokoládét s vállán átvetve a láthatatlan őzet a fenevadaknak. De etetés után visszasettenkedett jó szagokért a konyhába, a nagy asztal alá, ahonnan csak ide-oda forgó lábak látszottak, magas szárú gombos cipő: édesanya, szőrös papucs: Zsuzsa, a mindeneslány, nagymamának földig ért a babos köténye. Egyszer csak ott volt egy cúgos cipő is: nagytata, kattant a duplafedelű óra, most hunyorít a bal szeme – hogy álltok a dologgal? mindjárt öltözni kell. Erre még szaporábban mozogtak a lábak, percekre újak is, betétes cipők, a *fiúk* hangjával. A főtéren harangoztak. Szétszéledt öltözni a ház, ő az anyjával, a lány a mosókonyhába, a *fiúk* a szobájukba, az udvar végén, nagytatáék a magukéba, pár arasznyira az oroszánoktól. Azok bizony örökké csak lábakat látnak az ágy alól.

Édesanya a fehér galléros, kék matrózblúzt adta rá: nagy selyemcsokor virít a mellén, ahol összeérnek a gallérszárak. Két ajtón keresztül behallatszott a nappaliból az angyalcsemetés, mondd el szépen a Miatyánkot! elmondta gyorsan, mertiedazországahatalomésadicsőségmostésmindörökkéámen. Már indult a végszavaknál, ő ment elől, ágaskodni kellett a kilincsért, olyan magasra szerelték a nappali szoba ajtaján. Mennyezetig ért az égő karácsonyfa, eltakarta nagytata könyvszekrényét, csak a kétszárnyú üvegajtaján csillámló gyertyák tükörképe árulta el, hogy ott lappang az illatos ágak mögött. Jeneyéktől a bácsi jött át egyedül, a néni s Ági nem. Áginak reggel megfájdult a torka. Zsuzsa pirosban volt, piros csizmában, piros volt a rojtos mellkendője is.

Mindenki őt nézte. Elfogta a szégyenkezés, messziről próbálta kitalálni gyertyafénynél, hogy mi az övé a kerek asztalon s a fa alatt. Megismerte a nagy kék albumot a Gibbon-könyvesbolt kirakatából, a várépítőt a múlt héten látta Schuster Emilnél, a Főtér sarkán. No gyere már közelebb! Övé volt a földgömb is, nagymama angyala hozta.

De az igazi csodát a fiúké. Egy karikás ostort. Piros és fehér bőrből volt fonva a hosszú szára és sípolni lehetett piros-fehér, faragott nye-

lével a végénél. Honnan találták ki a gondolatát? Megvolt a szerszám az oroszlan-szelídítéshez! Alig várta, hogy eltűnjék és sűgva továbbítja a hírt az udvarról Kicsi Ferencz Doktornak a padlásra. Vacsora alatt sem vált meg tőle, félkézzel szorongatta, amíg váltogatták előtte a tányérok. Nagytata ma este is egy tányér forró puliszkát evett hideg tejben. Belekóstolt – jó, jó, a kedvetekért! – a kocsonyába s a tortába, csak egyétek, lefekvés előtt legjobb a puliszka. Mindig ezt csinálta s mondta Karácsonyeste.

A sonkánál átszólt neki a legnagyobb fiú, Ákos.

– Aztán mire használod az ostort?

Mosolygott, de nem akárhogy, lássák csak, hogy nem akármilyen mosoly, titka van.

– Hát mire használni? – válaszolt helyette Kende, a középső. – Táncoltatja a bolhákat. Megtanítja polkázni.

Miket, bolhákat – ő? Fenyegetőn fölemelte tányérja mellől az ostort.
– Idomítom az oroszlanokat.

Ők akarták, tessék, megkapták, minek bosszantották. Egyszeriben elnémult az asztal.

– Miféle oroszlanokat? – kérdezte Elemér. Ő tért magához leghamarabb.

– Amiket nagytata s nagymama ágya alatt tartok.

– Az én ágyam alatt?!

Csak nagytata kérdezte, nagymama szólni se bírt. Tisztelet ült minden arcon, Zsuzsa se tudott felszolgálni, állt földre gyökerezve.

– Nevük is van az oroszlanoknak?

Ezt a középső fiú kérdezte s összenézett a másik kettővel. Mind nézhetnek, nézhetik egymást. Bizony a fenevadak ott laknak a két ágy alatt, etetéskor csak sípol nekik egyet, az ostor nyelével ezentúl.

– Hallod, hogy mit kérdeztem? Nevük is van?

– Van hát. Arafálé, Ararát és Albarát.

– Arab oroszlánok – fordult Ákos a többiekhez. – Egyet ismertem magam is, pusztai kalandozásaimon összebarátkoztam egy sejjkel az abrakadabra sivatagban, de neki csak egy házi oroszlánra telt. Egyik nap szép hizlalt majmot ebédelt a fenevad, másik nap növendék gazel-lát, a harmadikon két tevefart, a negyediken azonban böjtölnie kellett, hogy karcsú maradjon, csak pár marék sáska járt ki neki.

– Mint a prófétáknak – biccentett rá Kende.

Vacsora után a fiúk még elszívtak egy-egy szivarkát, aztán fejre a kucsmát! s elköszöttek, jó melegen nekiöltözve mentek barátjukhoz, a törpe örmény festőhöz Hídelvére, messze túl a Szamos-hídon.

– Játsszunk egy parti disznót – javasolta nagytata asztalbontás után. A többiek a sarokba húzódtak, francia kártyával. Öt parti lett az egyből, négyet ő nyert meg. Összesöpörték a lapokat, fölállt, hogy visszamenjen egyedül a nappaliba, a karácsonya alá. Ilyenkor kezdődik az igazi ünnep, a nagyok nélkül, maga körül a földön a képes albummal, vár-építővel, földgömbbel. Ki akarta próbálni az ostort is. Ágaskodott már a kilincsért, amikor utána szólt nagytata.

– Te Dániel, kergesd ki előbb az oroszlánokat. Nem bírok horkolásban aludni. Már régóta zavart valami, most már tudom, mi. Volt eszük a fiúknak azzal a hajtó ostorral.

Odafordult a kártyázókhöz:

– No, menjünk mind s lássuk, hogyan csinálja.

Ő az édesanyjára nézett. Nagymamára, Jeney bácsira, a többi vendégre. Ugye tréfálnak? De édesanya csak biccentett: nagytata kérése parancs. Térdébe állt a remegés, ami a Kötő utca és Mester utca sarkán szokta elfogni, ha meglátja a mézáros kutyáját, azt a tépett fülűt. Nem tréfáltak, már készültek mind, hogy kövessék.

Besütött a hó az udvarról a sötét hálósobába.

– Ne gyújtsunk lámpát, csak felizgulnak a fénytől – tanácsolta nagytata.

Mit volt, mit tenni, Dániel dologhoz látott. Megforgatta feje fölött az ostort és nagyot suhintott. Nem pattant.

- Arafálé! – kiáltotta az ágy alá.

Újra suhintott, az se szólt.

– Ararát! – kiáltotta hangosabban.

Harmadikat is suhintott, az már csattant.

– Albarát!

Rettenetes bőrdülés hallatszott az ágy alól. Rázendített Arafálé és Ararát is, versenyt bömbölt a három.

Mint rémálmaiban, most sem akart moccanni a lába, hogy meneküljön. Nem is érezte, hogy van lába. De a keze még engedelmeskedett, elhajította az ostort, ugorjanak arra a fenevadak, ha kimásznak. Végigfolyt nadrágja alatt a melegség, le a térdén, be a harisnyába. Ettől a lába is zsibogni kezdett s engedelmeskedett.

– Éd'sanyám, éd'sanyám, segítség!

Odarohant hozzá s befúrta fejét a szoknyába.

– Ne félj, te bolond, csak játék.

– Éd'sanyám, segítség, éd'sanyám!

Édesanya fölkarolta a mellére s kivitte. Égett a lámpa az ebédlőben, kártyák heverték az asztalon. Olyan volt, mint amikor kiemeli az ágyból, ha rosszat álmodott.

– Ne félj, no. Dániel se félt az oroszlánbarlangban. Azért hívnak téged is Dánielnek, hogy ne félj.

Csókjával szárítgatta az arcát. Mozgás, ostorcsattogás hallatszott az ajtón át, távolodott a bömbölés.

Bejött nagytata, kezében az ostor, utána a többiek.

– Nesze, itt az ostorod. Betereltem őket a mosókonyhába. Ezentúl ott hálnak.

Nemsokára elszomorodva megkerült a három fiú is. Nem találták ott-hon a festőt. Elemérnek ott csillogott vállán az angyalpor. Igazi angyalpor. Mert minden igaz, minden, az oroszlánok is, az angyal is.

Másnap reggel templomba ment az édesanyjával. Megmondja neki a Mester utca végén, mihelyt az oláh templomhoz érnek. Odaértek. Borotvált fejű ember ült szoknyában a lépcsőn, maga elé beszélt. Nekik csak később van Karácsonyuk.

Megmondja, ha kiérnek a Fő térre. Arasznyi hó ült Mátyás király bronz haján és vállán, hóból nőtt sörény a lovára, bajusz a páncélos vitézekre a lábánál. Azt szerette, amelyik zászlót hajt neki.

Megmondja az Egyetem utca sarkán. Háttal fordulva haladt előttük a nép, sok ember, fölfelé az utcán, a Házsongárdnak.

Megmondja, ha befordulnak a Farkas utcába. Befordultak: eltorlaszolta a templomuk az utca végét. Meg kellett mondani, mielőtt odaérnek.

– Édesanyám, én nem féltem, édesanyám.

Kézen fogva mentek. Megszorították a kezét.

– Persze, hogy nem. Te sohase félsz.

Diákok ácsorogtak a katolikus konviktus kapujában.

– Én nem féltem, édesanyám. Az ostort se dobtam el. Csak kiesett a kezemből.

– S bántani se akartad őket. Hiszen még kölykök. Csípné szegényeket az ostor.

Egy pap állt vállra vetett, zsinóros fekete palástban a nyitott templomajtó előtt, fehér hajú emberrel beszélgetett. Hajadonfőtt voltak. Ismét szitálni kezdett a hó.

– Ha nem siet úgy nagytata, én tereltem volna be az oroszlánokat a mosókonyhába.

– Majd jövőre, Dániel. Jövő Karácsonykor te hajtod őket aludni.

De bizony nem hajtotta. Mert jövőre 1914-et írtak s az Úr haragja megkezdődött a földön. A király elvitte katonának a karácsonyi oroszlánokat.

London, 1964.

(Nyugati Magyar Széppróza Antológiája, EPMSZ, 1982)